

Podmioty uprawnione do dokonania blokady rachunku lub wstrzymania transakcji

*Katarzyna Kaseja**

Streszczenie

W 2017 r. znowelizowano przepisy odnoszące się do stosowania blokady środków i wstrzymania transakcji. Wraz z wejściem w życie ustawy z 23.3.2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw¹ oraz ustawy z 24.11.2017 r. o zmianie niektórych ustaw w celu przeciwdziałania wykorzystywaniu sektora finansowego do wyłudzeń skarbowych², doszło do poszerzenia katalogu podmiotów, które są uprawnione do samodzielnego korzystania z tych instytucji. W artykule omówiono tryb stosowania blokady środków i wstrzymania transakcji przez wszystkie uprawnione do tego podmioty na gruncie obecnie obowiązującego porządku prawnego. Odniesiono się do kompetencji posiadanych przez bank, Generalnego Inspektora Informacji Finansowej (dalej: GIIF), prokuratora, Przewodniczącego Komisji Nadzoru Finansowego (dalej: Przewodniczącego KNF), spółdzielczą kasę oszczędnościowo-kredytową oraz Szefa Krajowej Administracji Skarbowej (dalej: Szefa KAS). Podkreślono różnice istniejące pomiędzy uprawnieniami poszczególnych podmiotów oraz wskazano na niekonsekwencje ustawodawcy w zakresie wprowadzanych zmian.

Słowa kluczowe: blokada rachunku, wstrzymanie transakcji, Prawo bankowe, prokurator

* Doktorantka w Katedrze Prawa Karnego Materialnego Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, asesor Prokuratury Rejonowej dla Wrocławia – Psie Pole we Wrocławiu.

¹ Dz. U. z 2017 r., poz. 768.

² Dz. U. z 2017 r., poz. 2491.

Wstęp

W 2017 r. ustawodawca wprowadził znaczące zmiany w zakresie procedury stosowania instytucji blokady rachunku i wstrzymania transakcji. Zrodziło to potrzebę ponownego przyjrzenia się wskazanemu zagadnieniu. Podejmowana problematyka była analizowana w literaturze przedmiotu, w szczególności w opracowaniu Ariadny Ochnio *Blokada rachunku i wstrzymanie transakcji jako środki przymusu w procesie karnym*, jednakże ze względu na zmianę przepisów wymaga ona uzupełnienia oraz przedstawienia zgodnie z aktualnym stanem prawnym. Nowelizacje poszerzyły bowiem katalog podmiotów uprawnionych do samodzielnego dokonania blokady rachunku i wstrzymania transakcji. Wprowadzenie wskazanych zmian stanowiło częściową odpowiedź na formułowane w literaturze postulaty *de lege ferenda*. Znowelizowane przez ustawodawcę regulacje obarczone są jednak nieprawidłowościami, zwłaszcza w zakresie techniki prawodawczej. Uregulowania dotyczące omawianej materii są rozproszone w wielu ustawach szczególnych, co czyni całą instytucję mało czytelną, a nadto prowadzi do powstania licznych niekonsekwencji.

Słowem wstępu należy wskazać, że blokada rachunku oraz wstrzymanie transakcji służą do tymczasowego ograniczenia możliwości dysponowania i korzystania z wartości majątkowych w przypadku uzasadnionego podejrzenia, iż mają one związek z ustawowo określonymi rodzajami przestępstw, ze skutkiem wobec wszystkich podmiotów do tego uprawnionych³. W niniejszym opracowaniu zaprezentowane zostaną kompetencje poszczególnych podmiotów mogących samodzielnie dokonać blokady rachunku oraz wstrzymania transakcji.

Po wejściu w życie ustawy z 23.3.2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw oraz ustawy z 24.11.2017 r. o zmianie niektórych ustaw w celu przeciwdziałania wykorzystywaniu sektora finansowego do wyłudzeń skarbowych, uprawnienie do samodzielnego dokonania blokady rachunku przysługuje:

- bankowi – na podstawie przepisu art. 106a ust. 3 ustawy z 29.8.1997 r. – Prawo bankowe⁴ (dalej: Pr. Bank.),
- GIIF – na podstawie przepisu art. 87 ust. 1 ustawy z 1.3.2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu⁵ (dalej: PrzeciwPrPienU),
- prokuratorowi – na podstawie przepisu art. 106a ust. 3a Pr. Bank., art. 86 ust. 10 PrzeciwPrPienU i art. 89 ust. 4 i 5 PrzeciwPrPienU, art. 40 ust. 1 ustawy z 29.7.2005 r. o nadzorze nad rynkiem kapitałowym⁶ (dalej:

³ A. Ochnio, *Blokada rachunku i wstrzymanie transakcji jako środki przymusu w procesie karnym*, Warszawa 2015, s. 81 i 83.

⁴ Tekst jedn.: Dz. U. z 2017 r., poz. 1876 ze zm.

⁵ Dz. U. z 2018 r., poz. 723.

⁶ Tekst jedn.: Dz. U. z 2018 r., poz. 1417.

NadKapU), art. 16 ust. 4 ustawy z 5.11.2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych⁷ (dalej: SKOKU) oraz art. 143 ust. 1a ustawy z 29.7.2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi⁸ (dalej: ObrFinU),

- Przewodniczącemu KNF (na podstawie przepisu art. 39 ust. 1 NadKapU),
- spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej (na podstawie przepisu art. 16 ust. 3 SKOKU), a także
- od 29.4.2018 r. Szefowi KAS – na podstawie przepisu art. 119zv § 1 ustawy z 29.8.1997 r. – Ordynacja podatkowa⁹ (dalej: o.p.).

Ponadto GIIF oraz prokurator posiadają również uprawnienie do wstrzymania określonej transakcji.

Bank jako podmiot uprawniony do dokonania blokady środków na rachunku

Jednym z podmiotów uprawnionych do samodzielnego dokonania blokady środków na rachunku jest bank. W literaturze wskazuje się, że w tym zakresie bank realizuje czynności o charakterze władczym¹⁰. Ustawa z 29.8.1997 r. – Prawo bankowe nie przewidziała uprawnienia banku do wstrzymania transakcji.

Na gruncie ustawy z 29.8.1997 r. – Prawo bankowe bank został zobowiązany do przeciwdziałania wykorzystywaniu swojej działalności dla celów mających związek z działalnością przestępczą. Jeżeli zaistnieją okoliczności wskazujące na to, że działalność banku została wykorzystana do popełnienia przestępstwa prania pieniędzy (art. 299 KK¹¹) lub finansowania terroryzmu (art. 165a KK), dalszy tryb postępowania banku, w szczególności obowiązek poinformowania o tym fakcie GIIF, określa ustawa z 1.3.2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Jeżeli zaś bank uzna, że istnieje uzasadnione podejrzenie wykorzystania jego działalności w celu ukrycia działań przestępczych, dla celów mających związek z przestępstwem skarbowym lub przestępstwem innym niż przestępstwo prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, zawiadamia o tym fakcie prokuratora, policję lub inny organ uprawniony do prowadzenia postępowania przygotowawczego (art. 106a ust. 1 Pr. Bank.). Prokurator, który otrzymał zawiadomienie banku, może żądać uzupełnienia przekazanych informacji, także w toku czynności podejmowanych na podstawie art. 307 KPK¹². Brzmienie przepisu art. 106a ust. 1 Pr. Bank. wskazuje, że na banku ciąży obowiązek zawiadomienia prokuratora o każdej działalno-

⁷ Tekst jedn.: Dz. U. z 2017 r., poz. 2065 ze zm.

⁸ Tekst jedn.: Dz. U. z 2017 r., poz. 1768 ze zm.

⁹ Tekst jedn.: Dz. U. z 2018 r., poz. 800 ze zm.

¹⁰ A. Ochnio, *op. cit.*, s. 161.

¹¹ Ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn.: Dz. U. z 2017 r., poz. 2204 ze zm.).

¹² Ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2017 r., poz. 1904 ze zm.).

ści przestępczej, którą można powiązać z działalnością banku¹³. Mogą to być zatem przestępstwa oszustwa (art. 286 KK), oszustwa kredytowego (art. 297 KK) czy też przestępstwa posługiwania się podrobionym dokumentem (art. 270 KK). Jak wskazuje się w literaturze, powyższy obowiązek banku obejmuje wyłącznie te przestępstwa, które są ścigane z urzędu¹⁴. Jednocześnie ustawa z 29.8.1997 r. – Prawo bankowe przewiduje odpowiedzialność porządkową dla pracownika banku, który wbrew swoim obowiązkom zaniechał złożenia stosownego zawiadomienia.

Dysponowanie przez bank uprawnieniem do samodzielnego dokonania blokady środków na rachunku uzależnione jest od rodzaju przestępstwa, z jakim bank ma do czynienia. W zależności bowiem od tego, czy bank po weźmie uzasadnione podejrzenie, że jego działalność jest wykorzystywana dla celów mających związek z przestępstwem prania pieniędzy (art. 299 KK) lub z przestępstwem finansowania terroryzmu (art. 165a KK), albo też z innym przestępstwem lub przestępstwem skarbowym, zobowiązany jest do zastosowania trybu określonego w treści przepisów ustawy z 1.3.2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu albo ustawy z 29.8.1997 r. – Prawo bankowe. W pierwszej ze wskazanych sytuacji bank jest zobowiązany do niezwłocznego zawiadomienia GIIF o podejrzeniu popełnienia przestępstwa. Dalszy tryb postępowania jest już niezależny od woli banku i pozostaje w pełnej dyspozycji GIIF. W drugiej ze wskazanych sytuacji bank ma większą samodzielność, ponieważ autonomicznie decyduje o konieczności dokonania blokady środków na rachunku bankowym.

Pranie pieniędzy i finansowanie terroryzmu należą niewątpliwie do jednych z najpoważniejszych przestępstw spenalizowanych w Kodeksie karnym. Tym samym niezwykle istotne jest jak najszybsze reagowanie na jakiegokolwiek podejrzenie ich popełnienia. W obecnym stanie prawnym bank zawiadamia GIIF o tym, że otrzymał dyspozycję lub zlecenie przeprowadzenia transakcji, ma przeprowadzić transakcję lub posiada informacje o zamiarze przeprowadzenia transakcji, co do której zachodzi uzasadnione podejrzenie, że może ona mieć związek z popełnieniem przestępstwa, o którym mowa w art. 165a KK lub art. 299 KK, a zatem nie może samodzielnie dokonać blokady. Następnie w ciągu 24 godzin od potwierdzenia przyjęcia zawiadomienia banku GIIF może zażądać od banku dokonania blokady rachunku lub wstrzymania transakcji na okres nie dłuższy niż 96 godzin. Należy jednak zauważyć, że przez ten okres bank nie może wykonać danej transakcji. Nie dochodzi zatem do wydłużenia czasu potrzebnego do faktycznego zablokowania środków na rachunku bankowym lub wstrzymania danej transakcji.

¹³ Z. Ofiarski, *Prawo bankowe. Komentarz*, LEX 2013/el.

¹⁴ M. Rusinek, [w:] *Prawo bankowe. Komentarz*, t. II, F. Zoll (red.), Warszawa 2005, s. 267.

Co istotne, ustawa z 29.8.1997 r. – Prawo bankowe nie wskazuje na żadne kryteria, zgodnie z którymi bank powinien uznawać poszczególne transakcje za podejrzane, a w konsekwencji podejmować decyzję o dokonaniu blokady środków na rachunku¹⁵. Rozwiązanie to należy ocenić negatywnie. Bank, jako podmiot niebędący organem władzy publicznej, powinien być ustawowo ograniczony w możliwości samodzielnego decydowania o zastosowaniu blokady środków na rachunku poprzez określenie kryteriów, zgodnie z którymi powinien oceniać związek konkretnej transakcji z przestępstwem lub przestępstwem skarbowym¹⁶.

Blokada może dotyczyć środków zgromadzonych na każdym rachunku prowadzonym przez bank¹⁷. Ustawa z 29.8.1997 r. – Prawo bankowe nie przewiduje bowiem w tym zakresie żadnego ograniczenia. Jednocześnie blokada może nastąpić tylko do wysokości środków zgromadzonych na rachunku, co do których zachodzi podejrzenie, że mogą mieć związek z popełnionym przestępstwem (art. 106a ust. 3 Pr. Bank.).

Warto w tym miejscu zauważyć, iż bank nie ponosi odpowiedzialności za szkodę, która może wyniknąć z dokonania blokady środków na rachunku w dobrej wierze. Jeżeli okoliczności dokonania blokady nie miały związku z przestępstwem lub ukrywaniem działań przestępczych, odpowiedzialność za ewentualną szkodę wynikłą z dokonania przedmiotowej blokady ponosi Skarb Państwa (art. 106a ust. 10 Pr. Bank.).

Dokonana przez bank blokada środków na rachunku nie może trwać dłużej niż 72 godziny. Niezwłocznie po jej dokonaniu bank zawiadamia o tym fakcie prokuratora, który wydaje postanowienie o wszczęciu lub odmowie wszczęcia postępowania, informując jednocześnie bank o treści swojej decyzji (art. 106a ust. 6 Pr. Bank.). Ustawodawca wyłączył w tym zakresie stosowanie terminu określonego w art. 307 § 1 KPK. Zobowiązanie banku do „niezwłocznego” zawiadomienia prokuratora o dokonaniu blokady jest słusznie krytykowane w literaturze¹⁸. Mając na uwadze bardzo krótkie terminy dla podjęcia przez prokuratora dalszych działań zmierzających do utrzymania blokady środków na rachunku bądź wstrzymania transakcji, należałoby postulować zobowiązanie banku do zawiadomienia prokuratora o podejrzeniu popełnienia przestępstwa równocześnie z dokonaniem blokady rachunku. Nie należy również tracić z pola widzenia faktu, iż ustawa z 29.8.1997 r. – Prawo bankowe nie zawiera regulacji tożsamej z przepisem art. 91 PrzeciwPrPienU, zgodnie z którym do liczenia ter-

¹⁵ A. Ochnio, *op. cit.*, s. 166; J. Karnat, *Blokada środków na rachunku bankowym w związku z podejrzeniem wykorzystania działalności banku do gromadzenia środków związanych z przestępstwem innym niż pranie pieniędzy albo finansowanie terroryzmu w praktyce prokuratorskiej*, Prok. i Pr. 2016, Nr 6, s. 144.

¹⁶ A. Ochnio, *op. cit.*, s. 167.

¹⁷ A. Kawulski, *Prawo bankowe. Komentarz*, LexisNexis 2013/el.

¹⁸ J. Karnat, *op. cit.*, s. 145; A. Ochnio, *op. cit.*

minów, w tym m.in. żądania przez GIIF wstrzymania transakcji lub blokady rachunku na okres nie dłuższy niż 96 godzin, nie wlicza się sobót i dni ustawowo wolnych od pracy. Tym samym każda zwłoka banku w zakresie poinformowania prokuratora o dokonaniu blokady środków na rachunku może nieść za sobą negatywne konsekwencje w postaci upływu 72 godzin jeszcze przed wydaniem przez prokuratora postanowienia w przedmiocie dokonania blokady rachunku lub wstrzymania transakcji.

Warto zaznaczyć, że zawiadomienie banku skierowane do prokuratora powinno zawierać wszelkie informacje o podejranej transakcji, które posiada bank. W tym zakresie nie obowiązuje tajemnica bankowa¹⁹. Jest to o tyle istotne, że prokurator, decydując się na wszczęcie postępowania, musi powziąć uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa, a zatem dysponować choćby podstawowymi informacjami na temat zdarzenia. Wydając postanowienie w przedmiocie wszczęcia postępowania, prokurator jest zobligowany do dokonania kwalifikacji prawnej czynu, w sprawie którego będzie prowadzone postępowanie przygotowawcze. Samo lakoniczne zawiadomienie banku często jest niewystarczające do tego, aby prokurator mógł podjąć decyzję w przedmiocie wszczęcia postępowania i sformułować opis czynu.

Jeżeli prokurator podejmie decyzję o wszczęciu postępowania, może następnie wydać postanowienie w przedmiocie dokonania blokady środków zgromadzonych na rachunku bankowym lub wstrzymania transakcji na czas oznaczony, nie dłuższy jednak niż 3 miesiące. Warto w tym miejscu zaznaczyć, iż wstrzymanie transakcji polega na uniemożliwieniu jej przeprowadzenia. Do 27.4.2017 r. prokurator dysponował jedynie uprawnieniem do dokonania blokady środków na rachunku bankowym. Powyższą zmianę należy ocenić pozytywnie. W gestii prokuratora powinno pozostawać podjęcie decyzji odnośnie rodzaju stosowanego dalej środka przymusu. Prokurator powinien *ad casu* rozważyć, jaki rodzaj dalszego postępowania będzie najbardziej skuteczny. Niezrozumiałe jest jedynie, dlaczego w tym zakresie nie rozszerzono również uprawnienia banku, który w obecnym stanie prawnym nie ma kompetencji do wstrzymania danej transakcji, a może wyłącznie dokonać blokady środków na rachunku.

Należy wskazać, iż decyzja prokuratora w zakresie stosowania blokady rachunku lub wstrzymania transakcji jest autonomiczna i w pełni fakultatywna, choć, co oczywiste, nie może charakteryzować się dowolnością²⁰. Tym samym prokurator może zdecydować o niestosowaniu na dalszy czas blokady środków na rachunku. Nie ma przeszkód, aby prokurator zamiast zastosowanej przez

¹⁹ J. Karnat, *op. cit.*, s. 146.

²⁰ *Ibidem*, s. 149.

bank blokady środków na rachunku zastosował wstrzymanie transakcji bądź też oba środki łącznie.

Podkreślenia wymaga fakt, że termin 3 miesięcy, na które może zostać zablokowany rachunek lub wstrzymana transakcja, biegnie od chwili otrzymania przez prokuratora zawiadomienia banku o dokonaniu blokady, nie zaś od momentu faktycznego dokonania blokady przez bank. Postanowienie prokuratora powinno wskazywać zakres, sposób i termin wstrzymania transakcji lub blokady środków na rachunku.

Warto również zaznaczyć, że ustawa z 29.8.1997 r. – Prawo bankowe nie przewiduje możliwości odroczenia na oznaczony czas ogłoszenia postanowienia wydanego przez prokuratora w przedmiocie blokady rachunku lub wstrzymania transakcji, jak również nie reguluje udzielenia przez bank osobie uprawnionej informacji o dokonaniu blokady rachunku lub wstrzymaniu transakcji.

Na postanowienie prokuratora w przedmiocie stosowania blokady środków na rachunku przysługuje zażalenie do sądu właściwego do rozpoznania sprawy (art. 106a ust. 7 Pr. Bank.).

W dalszej kolejności prokurator powinien w terminie 3 miesięcy, liczonym od otrzymania zawiadomienia banku, wydać postanowienie o zabezpieczeniu majątkowym lub postanowienie w przedmiocie dowodów rzeczowych (art. 106a ust. 8 Pr. Bank.). W przeciwnym razie wstrzymanie transakcji lub blokada rachunku upada. Co oczywiste, do upadku blokady rachunku lub wstrzymania transakcji z mocy prawa dochodzi również w sytuacji niewydania przez prokuratora postanowienia w przedmiocie blokady rachunku lub wstrzymania transakcji przed upływem 72 godzin od otrzymania od banku zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa.

Do dnia wejścia w życie ustawy z 23.3.2017 r. o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, jeżeli prokurator w terminie 3 miesięcy, liczonym od otrzymania zawiadomienia banku, nie wydał postanowienia o zabezpieczeniu majątkowym, blokada rachunku bankowego upadała. Powodowało to liczne problemy praktyczne, bowiem do wydania postanowienia w przedmiocie zabezpieczenia majątkowego konieczne jest uprzednie przekształcenie postępowania przygotowawczego z fazy *in rem* w fazę *ad personam*, a zatem wydanie postanowienia o przedstawieniu zarzutów. Nierzadko termin 3 miesięcy był zbyt krótki do przeprowadzenia wskazanych wyżej czynności. W obecnym stanie prawnym, aby nie dopuścić do upadku blokady rachunku lub wstrzymania transakcji, wystarczy wydać postanowienie w przedmiocie dowodów rzeczowych, które może zapaść również w fazie *in rem*. Powyższe wypada jednak poddać krytyce, bowiem środki zgromadzone na rachunku bankowym nie mają cech, które pozwalałyby na uznanie ich za

dowód rzeczowy, ponieważ nie istnieją jako rzecz²¹. *De lege ferenda* należy postulować wprowadzenie możliwości przedłużenia stosowania blokady rachunku lub wstrzymania transakcji na dalszy czas oznaczony, choćby przez sąd na wniosek prokuratora.

Generalny Inspektor Informacji Finansowej jako podmiot uprawniony do dokonania blokady środków na rachunku lub wstrzymania transakcji

Kolejnym podmiotem uprawnionym do dokonania blokady rachunku lub wstrzymania transakcji jest GIIF. Jego kompetencja jest jednak ograniczona wyłącznie do transakcji, co do których zachodzi uzasadnione podejrzenie, że mogą mieć związek z popełnieniem przestępstwa finansowania terroryzmu (art. 165a KK) lub prania pieniędzy (art. 299 KK). W powyższym zakresie GIIF może działać zarówno z urzędu, jak i na wniosek tzw. instytucji obowiązanej, której definicja ustawowa zawarta jest w art. 2 ust. 1 PrzeciwPrPienU. Dla przykładu wskazać można, iż instytucją obowiązaną jest bank, zakład ubezpieczeń, fundusz inwestycyjny czy też spółdzielcza kasa oszczędnościowo-kredytowa.

W każdym przypadku, gdy instytucja obowiązana otrzyma dyspozycję lub zlecenie przeprowadzenia transakcji, co do której zachodzi uzasadnione podejrzenie, że może ona mieć związek z popełnieniem przestępstwa prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, ma obowiązek w sposób niezwłoczny zawiadomić GIIF za pomocą środków komunikacji elektronicznej oraz przekazać mu wszystkie posiadane dane dotyczące transakcji (art. 86 ust. 1 PrzeciwPrPienU).

Po otrzymaniu wskazanej powyżej notyfikacji GIIF jest zobowiązany do niezwłocznego potwierdzenia jej przyjęcia w postaci urzędowego poświadczenia odbioru, podając datę i godzinę. Od chwili przyjęcia zawiadomienia instytucja obowiązana nie może przez okres 24 godzin wykonać transakcji, której dotyczy postępowanie. W tym czasie GIIF może przekazać instytucji obowiązanej w formie pisemnej żądanie wstrzymania transakcji lub blokady rachunku na okres nie dłuższy niż 96 godzin, liczony od daty i godziny wskazanych w potwierdzeniu przyjęcia notyfikacji (art. 86 ust. 5 PrzeciwPrPienU). Żądanie skierowane przez GIIF jest realizowane niezwłocznie. Co ważne, do liczenia wskazanych powyżej terminów nie wlicza się sobót ani dni ustawowo wolnych od pracy, a zatem faktyczne stosowanie blokady rachunku lub wstrzymanie transakcji może być wydłużone²². Niezwłocznie po skierowaniu żądania do instytucji obowiązanej GIIF zawiadamia prokuratora o podejrzeniu popełnienia prze-

²¹ *Ibidem*, s. 153.

²² A. Ochnio, *op. cit.*, s. 136-137.

stępstwa i przekazuje mu informacje oraz wszelkie dokumenty związane z daną transakcją.

Instytucja obowiązana nie ponosi odpowiedzialności za dokonanie blokady rachunku lub wstrzymanie transakcji z naruszeniem prawa. Podmiotem odpowiedzialnym staje się Skarb Państwa (art. 91 *PrzeciwPrPienU*).

W przeciwieństwie do ustawy z 29.8.1997 r. – Prawo bankowe, ustawa z 1.3.2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu wskazuje w art. 2 ust. 2 pkt 17, w sposób enumeratywny, rodzaje rachunków, których zablokowania może żądać GILF, zaś w art. 2 ust. 2 pkt 21 – rodzaje transakcji, których wstrzymania może żądać GILF.

Analizowana ustawa zawiera również definicję legalną wstrzymania transakcji, którą rozumie jako czasowe ograniczenie korzystania i dysponowania wartościami majątkowymi polegające na uniemożliwieniu przeprowadzenia przez instytucję obowiązaną określonej transakcji lub większej liczby określonych transakcji (art. 2 ust. 2 pkt 28 *PrzeciwPrPienU*) oraz definicję legalną blokady rachunku, rozumianej jako czasowe uniemożliwienie dysponowania i korzystania ze wszystkich wartości majątkowych zgromadzonych na rachunku, w tym również przez instytucję obowiązaną (art. 2 ust. 2 pkt 2 *PrzeciwPrPienU*).

Jak wskazano powyżej, ustawa o praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu przewiduje, że GILF może samodzielnie żądać wstrzymania transakcji lub dokonania blokady rachunku bez uprzedniego otrzymania od instytucji obowiązanej zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa, o którym mowa w przepisie art. 165a KK lub art. 299 KK. Należy bowiem zaznaczyć, że GILF otrzymuje informacje o podejrzeniu popełnienia wskazanych wyżej przestępstw od różnych instytucji, w tym od prokuratora, organów administracji rządowej, organów jednostek samorządu terytorialnego oraz innych państwowych jednostek organizacyjnych, a także Narodowego Banku Polskiego, Komisji Nadzoru Finansowego i Najwyższej Izby Kontroli (art. 81 ust. 1, art. 83 ust. 1 w zw. z art. 2 ust. 2 pkt 8 *PrzeciwPrPienU*). GILF dokonuje analizy informacji dotyczących przestępstwa prania pieniędzy i finansowania terroryzmu przekazywanych mu przez różnorodne instytucje, w tym również przez organy kontroli skarbowej, co pozwala mu na skuteczne monitorowanie tego rodzaju transakcji²³. Bez względu jednak na tryb działania GILF, zobowiązany jest on każdorazowo do powiadomienia prokuratora o dokonaniu blokady rachunku lub wstrzymaniu transakcji.

Prokurator powiadomiony przez GILF w trybie przepisu art. 86 ust. 9 *PrzeciwPrPienU* może wydać postanowienie o wstrzymaniu transakcji lub dokonaniu

²³ M. Ząbczyński, R. Derkacz, P. Goctowski, [w:] *Pranie brudnych pieniędzy*, J. Grzywacz (red.), Warszawa 2005, s. 97-98.

blokady rachunku na oznaczony czas, nie dłuższy niż 6 miesięcy od otrzymania zawiadomienia GIIF. W sposób tożsamy jak w ustawie z 29.8.1997 r. – Prawo bankowe uregulowano konieczność określenia w postanowieniu zakresu, sposobu i terminu wstrzymania transakcji lub blokady rachunku. Prokurator może dokonać blokady całości lub części środków znajdujących się na rachunku, a także, równocześnie z blokadą rachunku, wstrzymać transakcję²⁴. Na postanowienie prokuratora przysługuje zażalenie do sądu właściwego do rozpoznania sprawy (art. 86 ust. 11 PrzeciwPrPienU).

W dalszej kolejności prokurator powinien w terminie 6 miesięcy, liczonych od otrzymania zawiadomienia GIIF, wydać postanowienie o zabezpieczeniu majątkowym lub postanowienie w przedmiocie dowodów rzeczowych. W przeciwnym razie wstrzymanie transakcji lub blokada rachunku upada. Godzi się w tym miejscu zauważyć, iż do upadku blokady rachunku lub wstrzymania transakcji z mocy prawa dojdzie również w przypadku niewydania przez prokuratora postanowienia w przedmiocie blokady rachunku lub wstrzymania transakcji przed upływem 96 godzin po otrzymaniu od GIIF zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa. Należy bowiem podkreślić, że również na gruncie ustawy z 1.3.2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu działanie prokuratora w tym zakresie jest fakultatywne, a zatem dokonuje on samodzielnej oceny w zakresie potrzeby dalszego stosowania blokady rachunku lub wstrzymania transakcji.

Ustawa z 1.3.2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu przewiduje, iż na żądanie wydającego dyspozycję lub zlecenie przeprowadzenia transakcji lub posiadacza albo właściciela przedmiotowych wartości majątkowych instytucja obowiązana może poinformować go o wstrzymaniu transakcji lub blokadzie rachunku i wskazać organ, który tego zażądał (art. 86 ust. 12 PrzeciwPrPienU). Pomimo krytyki wskazanej regulacji w zakresie fakultatywności przekazania informacji przepis ten nie został zmieniony w wyniku nowelizacji²⁵. W przeciwieństwie do ustawy o nadzorze nad rynkiem kapitałowym, ustawa o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu nie zawiera regulacji dotyczącej odroczenia na czas oznaczony ogłoszenia postanowienia prokuratora w przedmiocie blokady rachunku lub wstrzymania transakcji.

Prokurator jako podmiot uprawniony do dokonania blokady rachunku lub wstrzymania transakcji

Do chwili wejścia w życie ustawy z 23.3.2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw prokurator nie dysponował uprawnieniem

²⁴ A. Ochnio, *op. cit.*, s. 195.

²⁵ *Ibidem*, s. 138-139.

do samodzielnego dokonywania blokady rachunku bankowego lub wstrzymania transakcji. Dotychczas, dostrzegając taką konieczność, musiał on przekazywać posiadane informacje bankowi lub GIIF i oczekiwać na to, że wskazane instytucje doprowadzą do blokady rachunku lub wstrzymania danej transakcji. Nie sposób nie zauważyć, że taki tryb postępowania był czasochłonny i niejednokrotnie mógł przynosić negatywne skutki w postaci wyprowadzenia pieniędzy z rachunku bankowego przez sprawcę czynu zabronionego. Z dniem wejścia w życie nowelizacji, tj. 27.4.2017 r., prokurator uzyskał uprawnienie do samodzielnego wydania postanowienia w przedmiocie wstrzymania transakcji lub dokonania blokady rachunku na czas oznaczony, nie dłuższy niż 3 miesiące, a po nowelizacji dokonanej ustawą z 1.3.2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu – na okres nie dłuższy niż 6 miesięcy.

Na gruncie ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu kompetencja prokuratora w tym zakresie została uregulowana w treści przepisów art. 86 ust. 10 i art. 89 ust. 4 i 5 ustawy. Pierwszy ze wskazanych przepisów stanowi, że w przypadku uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa, o którym mowa w art. 165a KK lub art. 299 KK, prokurator może wydać postanowienie w przedmiocie blokady rachunku lub wstrzymania transakcji również pomimo braku zawiadomienia skierowanego przez GIIF. Zgodnie zaś z art. 89 ust. 4 PrzewPrPienU „prokurator może wydać postanowienie w przedmiocie blokady rachunku lub wstrzymania transakcji w związku z zawiadomieniem instytucji obowiązanej (z wyłączeniem banków krajowych, oddziałów banków zagranicznych, oddziałów instytucji kredytowych oraz spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych), o uzasadnionym podejrzeniu, że wartości majątkowe będące przedmiotem transakcji lub zgromadzone na rachunku pochodzą z przestępstwa innego niż przestępstwo prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu lub z przestępstwa skarbowego albo mają związek z przestępstwem innym niż przestępstwo prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu lub z przestępstwem skarbowym”. Jednocześnie, zgodnie z treścią art. 89 ust. 5 PrzewPrPienU, prokurator może wydać postanowienie w przedmiocie blokady rachunku lub wstrzymania transakcji również mimo braku przedmiotowego zawiadomienia.

Na gruncie ustawy z 29.8.1997 r. – Prawo bankowe prokurator uzyskał możliwość samodzielnego dokonania blokady środków na rachunku bankowym lub wstrzymania transakcji, bez konieczności uzyskania wcześniejszego zawiadomienia banku w tym zakresie. Zgodnie z przepisem art. 106a ust. 3a Pr. Bank. „w przypadku uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa, o którym mowa w art. 165a KK lub art. 299 KK, lub wykorzystywania działalności banku w celu ukrycia działań przestępczych lub dla celów mających związek z pre-

stępstwem lub przestępstwem skarbowym prokurator może, w drodze postanowienia, wstrzymać określoną transakcję lub dokonać blokady środków na rachunku bankowym na czas oznaczony, nie dłuższy niż 6 miesięcy, również pomimo braku zawiadomienia, o którym mowa w ust. 1. W postanowieniu określiła się zakres, sposób i termin wstrzymania transakcji lub blokady środków na rachunku”.

W tym miejscu wskazać należy, iż regulacja wprowadzona do ustawy z 29.8.1997 r. – Prawo bankowe powieliła w części tę, która istnieje w ustawie o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. W znolizowanym przepisie art. 106a ust. 3a Pr. Bank. przyznano bowiem prokuratorowi kompetencje do wstrzymania określonej transakcji lub dokonania blokady środków na rachunku bankowym w przypadku podjęcia przez prokuratora uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa, o którym mowa w art. 165a KK lub art. 299 KK. Tożsama kompetencja została prokuratorowi przyznana w przepisie art. 86 ust. 10 PrzeciwPrPienU. Wskazać w tym miejscu należy, że regulacja dotycząca procedury wstrzymywania transakcji i blokady rachunku w przypadku uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu powinna być uregulowana kompleksowo w ustawie z 1.3.2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Powielanie norm prawnych i umieszczanie tożsamych regulacji w dwóch aktach prawnych ocenić należy negatywnie.

Jednocześnie należy zwrócić uwagę, że przepis art. 106a ust. 3a Pr. Bank. nie jest spójny. Niezrozumiałe jest sformułowanie, zgodnie z którym prokurator może podejmować samodzielne działania w zakresie blokady rachunku czy wstrzymania transakcji w przypadku uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa, o którym mowa w art. 165a KK i art. 299 KK, również pomimo braku zawiadomienia ze strony banku. Należy bowiem zauważyć, iż w tym zakresie bank nie będzie zawiadamiał o podejrzeniu popełnienia przestępstwa prokuratora, a GIIF. Oczywiście poza notyfikacją skierowaną do GIIF bank może skorzystać z przepisu art. 304 § 2 KPK i samodzielnie skierować zawiadomienie do prokuratury o podejrzeniu popełnienia przestępstwa²⁶. Niemniej przepis art. 106a ust. 3a Pr. Bank. odnosi się w swojej treści do zawiadomienia banku, o którym mowa w ust. 1, a nie do jakiegokolwiek zawiadomienia skierowanego przez bank. Tym samym *de lege ferenda* należałoby postulować bardziej precyzyjne sformułowanie wskazanej normy.

Jedynie na marginesie wspomnieć należy o uprawnieniu prokuratora istniejącym na gruncie ustawy z 29.7.2005 r. o obrocie instrumentami finanso-

²⁶ M. Hara, R. Kierzyńska, P. Kołodziejki, *Ustawa o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Komentarz*, LexisNexis 2013/el.

wymi. Na mocy regulacji przepisu art. 143 ust. 1a ObrFinU prokurator dysponuje uprawnieniem do wstrzymania wypłaty rekompensaty przysługującej inwestorowi z tytułu środków objętych systemem rekompensat na czas oznaczony, nie dłuższy jednak niż 3 miesiące, gdy jest prowadzone postępowanie karne, w którym zachodzi uzasadnione podejrzenie, że środki te mogą mieć związek z popełnieniem przestępstwa, o którym mowa w art. 299 KK. Na postanowienie prokuratora przysługuje zażalenie do sądu właściwego do rozpoznania sprawy. Wstrzymanie wypłaty upada, jeżeli w terminie 3 miesięcy prokurator nie wyda postanowienia w przedmiocie zabezpieczenia majątkowego. Wspomniany powyżej system rekompensat ma na celu zapewnienie inwestorom wypłat, do wysokości określonej ustawą, środków pieniężnych oraz zrekompensowanie wartości utraconych instrumentów finansowych zgromadzonych przez nich w domach maklerskich z tytułu świadczonych na ich rzecz usług, w sytuacji gdy, dla przykładu, dom maklerski ogłosi upadłość (art. 133 ust. 2 ObrFinU).

Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego jako podmiot uprawniony do dokonania blokady rachunku

Na mocy ustawy o nadzorze nad rynkiem kapitałowym uprawnienie do dokonania blokady rachunku przysługuje Przewodniczącemu KNF i jego zastępcy. Wskazane podmioty mogą wystąpić z żądaniem dokonania blokady wyłącznie wtedy, gdy powezmą uzasadnione podejrzenie, że transakcja, która została dokonana lub ma zostać dokonana, może mieć związek z popełnieniem przestępstwa nieuprawnionego wykorzystania informacji poufnej (art. 181 ObrFinU), przestępstwa nieuprawnionego udzielania rekomendacji lub nakłaniania do nabycia lub zbycia instrumentów finansowych, których dotyczy informacja poufna (art. 182 ObrFinU), lub przestępstwa manipulacji instrumentami finansowymi (art. 183 ObrFinU). Przewodniczący KNF lub jego zastępca mogą zażądać dokonania blokady przez podmiot nadzorowany, którym, zgodnie z art. 5 NadKapU, są podmioty prowadzące działalność na rynku kapitałowym na podstawie zezwoleń KNF lub innego właściwego organu administracji oraz inne podmioty – w zakresie, w jakim ciążą na nich określone w odrębnych przepisach obowiązki związane z uczestnictwem w tym rynku.

Ustawa z 29.7.2005 r. o nadzorze nad rynkiem kapitałowym, podobnie jak ustawa o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu, zawiera definicję legalną blokady rachunku. Jest nią „czasowe uniemożliwienie dysponowania i korzystania z całości lub części instrumentów finansowych lub środków pieniężnych zgromadzonych na rachunku, w tym również przez podmiot nadzorowany, z wyłączeniem dokonania rozliczeń w instrumentach

finansowych lub środkach pieniężnych wynikających z transakcji zawartych i zobowiązań wynikających z nabytych instrumentów finansowych przed otrzymaniem żądania, o którym mowa w ust. 1”, tj. dokonania blokady skierowanego przez Przewodniczącego KNF lub jego zastępcę.

Ponadto ustawa o nadzorze nad rynkiem kapitałowym w sposób ścisły określa rodzaj rachunków, na których może zostać dokonana blokada. Są to: rachunek papierów wartościowych, rachunek zbiorczy, inny rachunek, na którym są zapisywane instrumenty finansowe niebędące papierami wartościowymi oraz rachunek pieniężny. Okres, na jaki może zostać dokonana blokada rachunku, wynosi tylko 48 godzin od momentu wskazanego w żądaniu Przewodniczącego KNF lub jego zastępcy. W żądaniu dokonania blokady wskazuje się zakres i termin jej dokonania. W zależności od stanu faktycznego danej sprawy blokada może bowiem obejmować całość lub jedynie część środków zgromadzonych na rachunku.

Równocześnie z żądaniem dokonania blokady przez podmiot nadzorowany Przewodniczący KNF lub jego zastępca składa zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa, załączając informacje i dokumenty dotyczące blokowanego rachunku (art. 39 ust. 1 NadKapU).

Ustawą z 23.3.2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw dokonano również zamiany treści przepisu art. 40 NadKapU. Do dnia wejścia w życie wskazanej ustawy prokurator, po otrzymaniu zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa określonego w art. 181-183 ObrFinU, mógł postanowić o dokonaniu blokady rachunku na czas oznaczony, nie dłuższy jednak niż 3 miesiące od otrzymania tego zawiadomienia. Brzmienie przepisu wyraźnie wskazywało na to, iż prokurator nie był na gruncie poprzednio obowiązującego stanu prawnego uprawniony do podejmowania w tym zakresie działań z urzędu. Faktyczną podstawą zastosowania blokady rachunku było bowiem uprzednie złożenie przez Przewodniczącego KNF zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa²⁷.

Zgodnie z obecnie obowiązującą treścią przepisu art. 40 ust. 1 NadKapU, w przypadku uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa określonego w art. 181-183 ObrFinU lub przestępstwa, które może wywoływać istotne skutki w zakresie obrotu na rynku regulowanym, prokurator może postanowić o wstrzymaniu określonej transakcji lub dokonaniu blokady rachunku osoby fizycznej, osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej, wykorzystanego do popełnienia tego przestępstwa, na czas oznaczony, nie dłuższy jednak niż 3 miesiące od otrzymania tego zawiadomienia. Prokurator uzyskał zatem uprawnienie do samodzielnego dokonania blokady ra-

²⁷ R. Zawłocki, *Komentarz do ustawy o nadzorze nad rynkiem kapitałowym*, [w:] *Prawo rynku kapitałowego. Komentarz*, T. Sójka (red.), LEX 2015/el.

chunku, a dodatkowo przekazano mu kompetencję do wstrzymania transakcji²⁸. Wstrzymanie transakcji lub blokada rachunku upada, jeżeli przed upływem 3 miesięcy od wydania postanowienia nie zostanie wydane postanowienie o zabezpieczeniu majątkowym lub postanowienie w przedmiocie dowodów rzeczowych (art. 40 ust. 4 NadKapU).

Wskazać w tym miejscu należy, że analizowany przepis NadKapU będzie miał zastosowanie zarówno wówczas, gdy prokurator podejmie czynności z urzędu, jak wtedy, gdy działać będzie na skutek zawiadomienia Przewodniczącego KNF lub jego zastępcy, połączony z dokonaniem blokady rachunku. W ustawie z 29.7.2005 r. o nadzorze nad rynkiem kapitałowym brak jest bowiem obecnie osobnej regulacji, która normowałaby dalszy tok postępowania, następujący po dokonaniu blokady rachunku przez Przewodniczącego KNF lub jego zastępcę.

Dodać należy, że obecne brzmienie przepisu art. 40 ust. 1 NadKapU jest niespójne, ponieważ w zdaniu pierwszym *in fine* zawarto sformułowanie, iż prokurator może postanowić o wstrzymaniu transakcji lub blokadzie rachunku „na czas oznaczony, nie dłuższy jednak niż 3 miesiące od otrzymania tego zawiadomienia”, podczas gdy analizowany przepis nie zawiera odniesienia do żadnego zawiadomienia.

Wprowadzona z dniem 27.4.2017 r. zmiana przepisu art. 40 ust. 1 NadKapU zawiera rozwiązanie niewystępujące w żadnej z pozostałych ustaw regulujących instytucję blokady rachunku i wstrzymania transakcji, a polegające na przyznaniu Prokuratorowi Krajowemu uprawnienia do przedłużenia blokady rachunku o kolejne 3 miesiące. Należy zadać pytanie, dlaczego możliwość przedłużenia została ograniczona wyłącznie do blokady rachunku z pominięciem wstrzymania transakcji.

Jednocześnie krytyce poddać należy brak derogacji przepisu art. 44 NadKapU, zgodnie z którym przepisy art. 40 NadKapU i art. 41 NadKapU stosuje się odpowiednio w toku wszczętego postępowania karnego o przestępstwa określone w art. 181-183 ObrFinU, gdy otrzymane przez prokuratora zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa pochodzi z innego źródła.

Analizowana ustawa zawiera regulację pozwalającą, w szczególności uzasadnionych przypadkach, na odroczenie ogłoszenia postanowienia na czas oznaczony, niezbędny ze względu na dobro sprawy. O wydaniu postanowienia zawiadamia się jedynie niezwłocznie podmiot nadzorowany, który jest technicznym wykonawcą blokady rachunku.

²⁸ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (druk nr 1186), <http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?documentId=C4429F535A936943C125809D004C3C7C> (dostęp: 29.8.2018 r.).

Jak stanowi przepis art. 43 NadKapU, na żądanie posiadacza rachunku podmiot nadzorowany może poinformować go o dokonaniu blokady rachunku, wskazując organ, który zażądał dokonania blokady, z wyjątkiem przypadku wydania przez prokuratora postanowienia o blokadzie rachunku, którego ogłoszenie zostało odroczone na czas oznaczony. Wskazana regulacja jest słusznie krytykowana w literaturze. Wskazuje się, że w sytuacji odroczenia ogłoszenia postanowienia wydanego przez prokuratora podmiot nadzorowany – w przypadku złożenia przez posiadacza rachunku zapytania o powód braku możliwości przeprowadzenia transakcji na rachunku – nie ma możliwości odmowy udzielenia jakichkolwiek informacji i jest zmuszony do skierowania posiadacza rachunku do właściwej jednostki prokuratury²⁹. Niweczy to, co do zasady, cele odroczenia ogłoszenia postanowienia.

Na gruncie tej regulacji wstrzymanie transakcji lub blokada rachunku upada, jeżeli przed upływem 3 miesięcy od wydania postanowienia prokuratora o wstrzymaniu transakcji lub blokadzie rachunku nie zostanie wydane postanowienie o zabezpieczeniu majątkowym lub postanowienie w przedmiocie dowodów rzeczowych. Do upadku blokady rachunku dochodzi również z mocy prawa w przypadku niewydania przez prokuratora postanowienia w przedmiocie blokady rachunku przed upływem 48 godzin od zastosowania blokady przez Przewodniczącą KNF lub jego zastępcę.

Spółdzielcza kasa oszczędnościowo-kredytowa jako podmiot uprawniony do dokonania blokady rachunku

Do dnia 1.3.2017 r. obowiązywał przepis art. 16a SKOKU, zgodnie z którym kasa na żądanie Służby Celnej była obowiązana do uniemożliwienia dysponowania i korzystania ze wszystkich wartości majątkowych zgromadzonych na rachunku członka kasy przez okres 72 godzin od momentu otrzymania żądania. Istniejące wówczas rozwiązanie było w literaturze krytykowane ze względu na brak możliwości dokonania blokady środków zgromadzonych na rachunku w spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej z inicjatywy samej kasy lub prokuratora³⁰.

Wraz z wejściem w życie ustawy z 24.11.2017 r. o zmianie niektórych ustaw w celu przeciwdziałania wykorzystywaniu sektora finansowego do wyłudzeń skarbowych, kasa oszczędnościowo-kredytowa zyskała uprawnienie do dokonania, na okres nie dłuższy niż 72 godziny, blokady środków zgromadzonych na prowadzonym przez nią rachunku w przypadku powzięcia uzasadnionego podejrzenia, że zgromadzone na tym rachunku środki, w całości lub w części, pochodzą z przestępstwa skarbowego lub przestępstwa inne-

²⁹ A. Ochnio, *op. cit.*, s. 156-157.

³⁰ J. Karnat, *op. cit.*, s. 155-156.

go niż przestępstwo prania pieniędzy (art. 299 KK) lub finansowania terroryzmu (art. 165a KK), lub mają z nim związek (art. 16 ust. 3 SKOKU). Kasa posiada uprawnienie do ustanowienia blokady wyłącznie do wysokości zgromadzonych na rachunku środków, co do których zachodzi takie podejrzenie. Dalszy tryb postępowania przedstawia się analogicznie do tego, który przewiduje ustawa z 29.8.1997 r. – Prawo bankowe, tj. kasa ma obowiązek niezwłocznie zawiadomić prokuratora o dokonaniu blokady, następnie prokurator wydaje postanowienie o wszczęciu postępowania albo o odmowie jego wszczęcia, o którym niezwłocznie zawiadamia właściwą kasę (termin określony w art. 307 § 1 KPK również nie ma zastosowania). W razie wszczęcia postępowania prokurator jest uprawniony do wstrzymania – w drodze postanowienia – określonej transakcji lub dokonania blokady środków na rachunku na czas oznaczony, nie dłuższy niż 3 miesiące, liczone od dnia otrzymania zawiadomienia złożonego przez kasę. Na postanowienie prokuratora w przedmiocie stosowania blokady środków na rachunku przysługuje zażalenie do sądu właściwego do rozpoznania sprawy. Wstrzymanie transakcji lub blokada środków na rachunku upada z mocy prawa, jeżeli przed upływem 3 miesięcy, licząc od dnia otrzymania zawiadomienia kasy, nie zostanie wydane postanowienie o zabezpieczeniu majątkowym lub postanowienie w przedmiocie dowodów rzeczowych.

Wprowadzona zmiana dotyczy również uprawnień prokuratora, który uzyskał kompetencję do samodzielnego wstrzymania określonej transakcji lub dokonania blokady środków na rachunku na czas oznaczony, nie dłuższy niż 3 miesiące, w przypadku uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa, o którym mowa w art. 165a KK lub art. 299 KK, lub wykorzystywania działalności kasy w celu ukrycia działań przestępczych lub dla celów mających związek z przestępstwem lub przestępstwem skarbowym (art. 16 ust. 4 SKOKU).

Szef Krajowej Administracji Skarbowej jako podmiot uprawniony do dokonania blokady rachunku

Do dnia 1.3.2017 r. podmiotem uprawnionym do dokonania blokady rachunku była również Służba Celna. Posiadała ona uprawnienie do skierowania pisemnego żądania blokady rachunku prowadzonego w banku lub w spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej na okres 72 godzin, w razie powzięcia uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa, o którym mowa w art. 107 § 1 KKS³¹. Równocześnie z żądaniem dokonania blokady organ Służby Celnej występował do prokuratora o wydanie postanowienia w przedmiocie zabezpieczenia majątkowego.

³¹ Ustawa z 10.9.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (tekst jedn.: Dz. U. z 2017 r., poz. 2226 ze zm.).

Ustawą z 16.11.2016 r. – przepisy wprowadzające ustawę o Krajowej Administracji Skarbowej, która weszła w życie 1.3.2017 r. – uchylono ustawę z 27.8.2009 r. o Służbie Celnej³². W miejsce Służby Celnej powołano Służbę Celno-Skarbową, która w obecnie obowiązującym stanie prawnym nie posiada kompetencji do dokonywania blokady rachunków.

Jednocześnie ustawą z 24.11.2017 r. o zmianie niektórych ustaw w celu przeciwdziałania wykorzystywaniu sektora finansowego do wyłudzeń skarbowych dokonano nowelizacji Ordynacji podatkowej poprzez wprowadzenie do niej m.in. rozdziału 3 w dziale III B. W tym zakresie ustawa zaczęła obowiązywać po 4 miesiącach od dnia ogłoszenia, tj. od 29.4.2018 r.

Wprowadzony rozdział 3 działu III B Ordynacji podatkowej poświęcony jest w całości blokadzie rachunku podmiotu kwalifikowanego, tj. osoby fizycznej będącej przedsiębiorcą w rozumieniu art. 4 ust. 1 ustawy z 2.7.2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, osoby fizycznej prowadzącej działalność zarobkową na własny rachunek, która nie jest przedsiębiorcą, osoby prawnej i jednostki organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej, której ustawa przyznaje zdolność prawną.

Zgodnie ze wskazaną regulacją Szef KAS jest uprawniony do wydania postanowienia o blokadzie rachunku podmiotu kwalifikowanego na okres nie dłuższy niż 72 godziny (przy czym do czasu tego nie wlicza się sobót i dni ustawowo wolnych od pracy), jeżeli posiadane przez niego informacje wskazują, że podmiot kwalifikowany może wykorzystywać działalność banków lub spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych do celów mających związek z wyłudzeniami skarbowymi lub do czynności zmierzających do wyłudzenia skarbowego, a blokada rachunku jest konieczna, aby temu przeciwdziałać. Po wydaniu przedmiotowego postanowienia Szef KAS jest zobowiązany do przekazania bankowi lub spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej żądania dokonania blokady rachunku. Jednocześnie Szef KAS przekazuje zawiadomienie o blokadzie właściwemu naczelnikowi urzędu skarbowego, naczelnikowi urzędu celno-skarbowego oraz prokuratorowi. Bank lub SKOK jest zobligowany do dokonania blokady rachunku niezwłocznie po otrzymaniu żądania. Co istotne, blokada rachunku podmiotu kwalifikowanego jest skuteczna również w odniesieniu do rachunków, których jest on współposiadaczem. W okresie blokady rachunku Szef KAS jest uprawniony do ograniczenia jej zakresu, a także do jej uchylenia w razie stwierdzenia ustania przesłanek.

Szef KAS posiada również kompetencję do przedłużenia terminu blokady rachunku na czas oznaczony, nie dłuższy jednak niż 3 miesiące, ale tylko i wy-

³² Dz. U. z 2016 r., poz. 1799.

łącznie w razie zaistnienia uzasadnionej obawy, że podmiot kwalifikowany nie wykona istniejącego lub mającego powstać zobowiązania podatkowego lub zobowiązania z tytułu odpowiedzialności podatkowej osób trzecich, przekraczającego równowartość 10 000 euro, przeliczonych na złote według średniego kursu euro ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski w ostatnim dniu roboczym roku poprzedzającego rok, w którym wydano postanowienie (art. 119zw § 1 Ordynacji podatkowej).

Co warto podkreślić, na gruncie Ordynacji podatkowej nie przewidziano konieczności zatwierdzenia dokonanej na żądanie Szefa KAS blokady rachunku przez prokuratora. Na postanowienie Szefa KAS w przedmiocie blokady rachunku i przedłużenia okresu jej trwania przysługuje wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy do Szefa KAS (art. 119zwb § 1 Ordynacji podatkowej) lub skarga do sądu administracyjnego.

Podsumowanie

Reasumując, wskazać należy, iż blokada rachunku i wstrzymanie transakcji nie są uregulowane jednolicie i mogą być stosowane na podstawie różnych ustaw. To sprawia, że procedura korzystania z tych instytucji nie jest ani czytelna, ani spójna. Uprawnienia przysługujące poszczególnym podmiotom, które w sposób samodzielny mogą dokonywać blokady rachunku lub wstrzymania transakcji, nie są tożsame. Po zmianach dokonanych w 2017 r. katalog podmiotów posiadających omawiane kompetencje uległ poszerzeniu o prokuratora, spółdzielczą kasę oszczędnościowo-kredytową oraz Szefa KAS. Ustawodawca odpowiedział tym samym na formułowane od dawna w literaturze postulaty *de lege ferenda*. Szczególnie pozytywnie należy ocenić wyposażenie prokuratora w uprawnienie do dokonania blokady rachunku i wstrzymania transakcji, ponieważ w poprzednio obowiązującym porządku prawnym, choć to on decydował o dalszym stosowaniu przedmiotowych środków, nie miał kompetencji do ich samodzielnego zainicjowania.

Entities Endowed With the Right to Block a Bank Account and Stop a Transaction

Summary

The paper discusses the current, recently amended legislative solutions applicable to the blocking of a bank account and stopping transactions. The new regulations have extended the list of institutions endowed with the right to inde-

pendently stop transactions and block bank accounts. In the paper, the author discusses the procedures of blocking a bank account and stopping transactions by all the empowered bodies, namely banks, the General Inspector for Financial Information, the prosecutor, the Chairman of the Polish Financial Supervision Authority, cooperative savings and credit unions and the Head of the National Revenue Administration. Furthermore, the author emphasises differences between the scope of rights entrusted to individual authorities and inconsistency of the lawmaker in introducing these legislative modifications.

Key words: blocking of a bank account, stopping transactions, the Banking Law, prosecutor